

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

11/2023

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

11/2023

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2023, № 11, dekabr

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.
Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoir Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza Toymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotsent

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS

TILSHUNOSLIK *** LINGUISTICS *** ЯЗЫКОЗНАНИЕ

G'aniyeva O.X., Sattarova A.S.	O'zbek va ingliz tillarida so'z yasalishi hodisasining o'ziga xos va umumiy jihatlari	4
Radjabova M.A.	Teolingvistikada "Asmaaul Husna"ning semantik tahlili	9
Jo'rayeva M.M.	Gazeta sarlavhalarining tasnifi va funksiyalari (fransuz gazetalari misolida)	16
Abduqodirova Y.S.	Gapni komponent va sintaksemalarga ajratib tahlil qilish aniqlovchi, to'ldiruvchi va hol talqinida	21
Ganieva O.Kh., Akhmedova A.A.	Edwidge Danticat's mastery in indirect characterization ("The bridal seamstress")	25
Jo'rayeva M.M.	Fransuz gazeta sarlavhalarida pretsedentlik hodisalari	30
Adizova N.I.	O'xshatishlar – milliy-madaniy qarashlar ifodasi	34
Sadullayeva N.A., Azimova Sh.I.	The notion of "Family discourse" and its place in the system of english and uzbek family relations	39
Fayziyeva A.A.	Ingliz tilida inson ongi va aqliy faoliyati bilan bog'liq konseptual metaforalarning o'zbek tiliga tarjimasini	46
Ibrahim C.	The communicative repertoire in times of globalization	51
Ikromova L.B.	Maqol va matallarning qiyosiy chog'ishtirma tahlili (fransuz va o'zbek maqol va matallari misolida)	57
Rustamova D.	Ensiklopedik lug'at maqolasining o'ziga xosligi	63
Сафарова М.Ж.	Методы исследования и анализа политического дискурса	69
Содикова Н.Г.	Немис тилида аспектиал маъноли аналитик характерга эга бирикмаларнинг турлари ва асосий белгилари	74
Axmedova M.B.	"Spirituality" semantik maydon sifatida: kategoriya, konsept va leksik birlik	80
Faleeva A.V.	The investigation of the modern colloquial english language in the perspective of level interpretation	88
Туракулова З.М.	О некоторых особенностях фразеологических новообразований в интернет-пространстве	96
Саидкулова М.	Анализ лексического состава русского языка: проблема сохранения и утраты слов в современности	100
Мухаммадиев Ш.М.	Современное использование русского языка в образовательной сфере Узбекистана	105
Ахмедова А.Х.	Закономерности вхождения новых слов в систему словообразовательных гнезд русского языка (на материале сетевых текстов)	109
Karimov R.A., Tursunova M.R.	O'tkir Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asari tarjimasida parallel korpus prizmasi tahlilida asliyat muammosi tadqiqi	114
Matyakubov O.Q.	Tilshunoslikda modus, modallik hamda diktum kategoriyalarining o'zaro bog'liqligi	121
Petrova N.E., Koziyeva I.K.	Qadimgi rus ismlari	126

GAZETA SARLAVHALARINING TASNIFI VA FUNKSIYALARI (fransuz gazetalari misolida)

*Jo‘rayeva Maqsuda Muhammadovna,
Buxoro davlat universiteti f.f.f.d., PhD
Fransuz filologiyasi kafedrası o‘qituvchisi
m.m.jurayeva@buxdu.uz*

Annotatsiya. Gazeta sarlavhasi gazetaning xususiyatlarini aks ettiruvchi o‘ziga xos xususiyatlarga ega, ya‘ni: uning samaradorligi, ommabopligi, janr jilosi o‘ziga xosdir. Mazkur maqolada fransuz gazeta sarlavhalarining sintaktik jihatlari haqida fikr yuritiladi. Sarlavhaga qo‘yiladigan talablardan bir nechtasi ajratib ko‘rsatilgan.

Kalit so‘zlar: sarlavha, kundalik gazeta, diskurs, fonetik aloqa, sintaktik jihat, pastki sarlavha yoki subtitir.

КЛАССИФИКАЦИЯ И ФУНКЦИИ ГАЗЕТНЫХ ЗАГОЛОВКОВ (в случае французских газет)

Аннотация. Название газеты имеет свои особенности, отражающие особенности газеты, а именно: ее эффективность, популярность, неповторимый жанровый лоск. В данной статье рассматриваются синтаксические аспекты заголовков французских газет. Выделены некоторые требования к названию.

Ключевые слова: заголовок, ежедневная газета, дискурс, фонетическая связь, синтаксический аспект, подзаголовок или подзаголовок.

CLASSIFICATION AND FUNCTIONS OF NEWSPAPER HEADLINES (in the case of French newspapers)

Abstract. The newspaper title has its own characteristics that reflect the characteristics of the newspaper, i.e.: its effectiveness, popularity, genre gloss is unique. This article discusses the syntactic aspects of French newspaper headlines. A few of the title requirements are highlighted.

Key words: headline, daily newspaper, discourse, phonetic connection, syntactic aspect, subheading or subtitle.

Gazeta sarlavhalarining tasnifi va funksiyalari Yuqorida ko‘rdikki, gazeta sarlavhalari potensial o‘quvchilar e‘tibor beradigan hodisadir. Gazetaning muvaffaqiyatli bo‘lishi, uning raqobatbardoshligini oshirish uchun sarlavha diqqatni jalb qilishi, qiziqishni uyg‘otishi, gazeta sotib olishga va maqolani o‘qishga undashi lozim. Uni gazeta sotiladigan do‘kondagi reklama vitrinasi bilan taqqoslash ham mumkin. Negaki, vitrina qanchalik yorqin va jozibali bezatilgan bo‘lsa, xaridor ham o‘zi xohlagan narsasini xarid qilib olish ehtimoli shunchalik ko‘proq bo‘ladi. Va, albatta, ushbu maqsadlarga erishish uchun metafora (gazeta sotiladigan do‘kondagi reklama vitrina) juda mos keladi.

Y.B.Plaksina asarning ilk jumlasini, ya‘ni sarlavhaning mohiyati va qimmatini shunday baholaydi: “Ijodning ilk bosqichida asarning umumiy ohangi qulog‘imga chalinadi. Muhimi, dastlabki yozilgan jumlaning asar taqdirini hal etuvchi ahamiyatga egaligida bilinadi. Ilk jumla asar janrini, maromini belgilab beradi. Modomiki, quloqqa chalingan o‘sha ohang rivoj topmasa, shubhasiz, chalg‘ib ketasan, boshlagan asaringni bir chetga surib qo‘yasan yoki undan bir narsa chiqmaydi, tashlab yuborasan” [13].

Shuning uchun har bir gazeta sarlavhasining to‘g‘ri, mazmunli va tushunarli qilib tanlanishi juda muhim hisoblanadi.

A.A.Safonov ta‘kidicha, sarlavha – asarning birinchi belgisi, undan matn bilan tanishish boshlanadi. U o‘quvchini asar dunyosi bilan tanishtiradi va uning idrokini faollashtiradi. V.Dalning lug‘atida 64 sarlavha haqida shunday deyilgan: “Chiqish varag‘i, kitobning yoki matnning nomi ko‘rsatilgan birinchi varag‘idir. Bo‘limning nomi, kitobning bobi ham sarlavha bilan nomlanadi”. Bu yerda sarlavhaning keng tushunchasi berilgan.

Sarlavha biroz torroq qandaydir asarning (adabiy, musiqiy) yoki uning qismlari bo‘limining nomi sifatida ta‘riflanganligini kuzatish mumkin. Keltirilgan mulohazalarning barchasi gazeta sarlavhasi uchun

to'g'ri keladi, ammo shuni ta'kidlash kerakki, gazeta sarlavhasi gazetaning xususiyatlarini aks ettiruvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega, ya'ni: uning samaradorligi, ommabopligi, janr jilosi o'ziga xosdir. Sarlavha, matndan oldin kelgan holda, matn mazmuni va muallifning u haqidagi bahosi to'g'risida ma'lum ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Aytish mumkinki, u stilistik jihatdan kuchli pozitsiyani egallaydi. Inson kamdan-kam holatlarda gazetani "ipidan ignasigacha" o'qiydi, u faqat o'zini qiziqtirgan ruknni tanlab, sarlavhaga e'tiborini qaratadi.

Yuqorida bildirilganlarga asoslanib, sarlavhaga qo'yiladigan talablardan bir nechtasini ajratib ko'rsatish mumkin. Bu talablar o'quvchi vazifasini imkon qadar osonlashtiradi. Shundayin – informativlik, mazmunga moslik va ekspressivlik jihatlarni ko'rib chiqamiz: E.A.Lazarova sarlavhaning ikki tomonlama tabiatiga alohida e'tibor qaratadi. U gazeta sarlavhasiga quyidagicha baho beradi: "Sarlavha matn haqida oldindan xabar beradigan, uning "ustida" va undan oldin turadigan lisoniy struktura, va ayni paytda, u "matn tarkibiga kiradigan va butun asarning boshqa komponentlari bilan bog'liq bo'lgan matnning to'laqonli tarkibiy qismi" vazifasini bajaradi. Bir tomondan, sarlavha nominativ funksiyani bajaradi, maqolani nomlaydi, muayyan matnni aniqlab olish va tanlashga yordam beradi, maqolaning mazmun-mohiyati haqida ma'lumot beradi. Boshqa tomondan, sarlavha mustaqil ravishda, maqolani o'qimasdan, muayyan fikrni, muallif pozitsiyasini ifodalashga qodir. Gazeta sarlavhasi ko'p funksiyali tabiatga ega ekanligini inobatga oladigan bo'lsak, sarlavhalarining birqancha asosiy funksiyalarini ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Grafiklar bilan ajratish funksiyasi; nolisoniy vositalar, ya'ni shrift, rang va boshqa grafik vositalar yordamida amalga oshiriladi. Bu vositalar yordamchi hisoblanadi, chunki ular o'quvchining diqqatini jalb qilish orqali matnni yaxshiroq o'zlashtirishga hissa qo'shadi.

2. Nominativ funksiya; matnni nomlaydi, ot so'z turkumi sifatida ishlatiladi. Ushbu funksiya uchun maqolaning mazmunini aks ettiradigan va keyingi matnga zid bo'lmaydigan so'zni aniq tanlaydi.

3. Informativ funksiya; maqolaning mazmuni to'g'risidagi ma'lumotning bir qismini yetkazib beradi. Ushbu funksiya tufayli gazeta mazkur mavzuga qiziqqan o'quvchilarni o'ziga jalb qiladi.

4. Reklama funksiyasi; matnni reklama qiladi, qiziqish uyg'otadi, diqqatni faollashtiradi, qiziqtiradi. Y.A.Lazarovanning [14] so'zlariga ko'ra, sarlavhaning reklama funksiyasi shaxsning ma'lum bir ruhiy munosabatini shakllantiradi, natijada o'quvchi nashrga maqsadli ravishda murojaat qiladi.

5. Baholovchi ekspressiv funksiya; o'quvchining hissiy munosabatini shakllantiradi, unga ta'sir qiladi. Ushbu funksiya tadqiqotimizda juda muhimdir, chunki aynan u lisoniy vositalarni tanlashni belgilaydi, ulardan biri o'quvchiga kerakli ta'sir ko'rsatishga mo'ljallangan metaforadir. Baholovchi va ekspressiv funksiyasi tufayli sarlavha, o'quvchining e'tiborini nashrning aspektlaridan biriga yo'naltirgan va boshqalarini tekislab yuborgan holda, stilistik samaralarni yaratish uchun ishlatilishi mumkin. Bu holat o'quvchi ongini boshqarishga va qo'yilgan maqsadlarga erishishga imkon beradi. 6. Integrativ (bog'lovchi) funksiya; sarlavha va keyingi matnning bog'liqligini ko'rsatadi. Integrativ funksiya leksik va grammatik vositalardan foydalangan holda amalga oshiriladi. 7. Kompozitsiya funksiyasi; matnning tuzilishi va uning boblarga bo'linishi to'g'risida ma'lumot beradi. Gazeta sarlavhalarining xuddi shunday funksiyalarga ega bo'lgan holatlarni yanada davom ettirish mumkin. Chunki sarlavha matnni idrok etishning o'qishgacha, o'qish paytida va o'qishdan keyin kabi bosqichlariga qarab turli funksiyalarni bajaradi. O'qishdan oldingi bosqich – bu grafiklar bilan ajratish, nominativ, informativ, reklama, ekspressiv va baholovchi funksiyalardir. O'qish paytidagi – bu informativ, integrativ va kompozitsion funksiyalar sanaladi. O'qishdan keyingi bosqich – nominativ funksiya, bu funksiya yordamida o'qilgan matn xotirada saqlanadi. Sarlavhalarining bir nechta tipologiyalari ham mavjudligini aytish mumkin. Uning matn bilan o'zaro bog'liqligi matnda aks ettirilgan mazmuniy elementlarning soni bo'yicha bir yo'nalishli va murakkab sarlavhalar ajratiladi. Bir yo'nalishdagi sarlavhalar matnning qaysidir bir elementi, mavzusi, asosiy g'oyasi, vaziyatning tahliliy bahosi, tezislarni namoyon qiladi. Murakkab sarlavhalar esa matnning bitta elementini aks ettirmasdan, matn semantik tuzilishining bir nechta elementlarini yoritadi.

Mazkur maqolada fransuz tadqiqotchilaridan Iv Agnes (Yves Agnes, 2002) ning "Manuel de journalisme", Benoit Grevis (Benoît Grevisse, 2008) ning "Ecritures journalistiques", Martin-Lagardet (Martin-Lagardette (2005) ning "Le guide de l'écriture journalistique" bo'yicha qo'llanmalari tadqiq etildi. Matbuot sarlavhasini Mishel Pernetning "Les titres de presse, fonctions communicatives et formes linguistiques" [15] nomli tadqiqotida hamda Fransua Sullet-Nilanderning "Le titre de presse: analyses syntaxique, pragmatique et rhétorique"[16] nomli izlanishlari ham o'rganildi.

Biz maqolalardan olingan sarlavhalar bo'yicha quyidagi misollarni tadqiq etdik:

Birmanie : la « Lady » choisit un fidèle pour président (Le Monde, vendredi 11 mars 2016, N° 22131) Ushbu sarlavhada joy (Birma) bor va hodisa ikki nuqtadan keyin qo'yilgan ("Xonim" fidoyi kishini prezident sifatida tanlaydi). O'qishning birinchi darajasida o'quvchini qo'shtirnoq orasidagi inglizcha so'z o'ziga tortadi (Xonim). Muallif Aun San Su Chji (Birma ittifoqi respublikasi davlatining maxsus maslahatchisi va

prezidentlik matbuot kotibi) nomini almashtirish uchun nutq figurasidan (metonimiya) foydalangan . Bu axborotning qisqarishi va rag'batdidan dalolatdir.

Navbatdagi misolda *L'Avertissement (Libération, jeudi 10 mars 2016, N° 10824)*. Liberationning birinchi sahifasida paydo bo'lgan bu sarlavhada faqat bitta so'z bor. O'quvchining bir qarashida bu sarlavha uning e'tiborini tortadi, ammo maqola mazmunini tushunishga ulgurmaydi. Chunki hech qanday mavzu, hodisa yo'q. Shuning uchun biz uni tushunishimiz uchun yuqori sarlavha yoki subtitr sarlavhaga tayanishimiz zarur.

La contestation se fait une petite place sur La Liberté (Var-Matin, jeudi 10 mars 2016). Mintaqaviy kundalik gazetadan olingan bu sarlavha voqea (La contestation), harakat (kichik joy oladi) va joy (La Liberté) bilan to'liq jumlagacha ega. Ushbu sarlavhani o'qib, sarlavha ma'lumotlarini va maqolada muhokama qiladigan tarkibni tushunish mumkin. Bu mintaqaviy tadbir haqida gapiradigan ibratli nom. Biroq, mavzu mavhumdir, chunki biz kim nimaga da'vogarlik qilayotganini bilmaymiz va aniq joyni bilmaymiz, chunki ko'p shaharlarda bir nechta "La Liberté" mavjud, shuning uchun biz pastki sarlavha yoki subtitrga murojaat qilishimiz lozim.

Le faux chômeur traquait les faux chômeurs (Le Canard enchaîné, n° 4976, mercredi 9 mars 2016). Ushbu sarlavhani birinchi marta ko'rganimizda, biz so'zlarning takrorlanishi (*faux chômeurs*) tomonidan qiziqarli ekanligini va sarlavhaning ritmini ham hosil qilishini ko'ramiz. Ushbu sarlavha o'quvchini maqolani o'qishga undaydi, ammo sarlavha haqidagi ma'lumot haqiqatan ham maqola mazmuniga bog'liq emas. Faqatgina sarlavha bilan biz agentni (Soxta ishsizlar), harakatni (kuzatilgan) va bemorni (soxta ishsiz) bilamiz. Lekin, aslida, maqolaning mazmuni ishsizlik sug'urtasi haqida gapiradi. Maqolaning sarlavhasi, albatta, uni o'qish istagini uyg'otishi zarur.

Afsuski, omillar tartibida dastlab qaysi biri muhimligini aniq ko'rsatish zarurati paydo bo'ladi. Ko'z faqat eng katta belgiga e'tibor qaratadi. Shuning uchun bu elliptik sarlavhalar o'quvchini hayratda qoldiradi. Demak, sarlavhaga sig'a olmaydigan bu so'zlar juda uzun bo'lgani uchun: taraqqiyot, masalan, satrda joy egallagan bir harf ham (m) mavjudligi bilan vaziyatni qiyinlashtiradi.

Undovchi sarlavhalarni yaratish uchun maqollardan foydalanish mumkin. Maqollarni o'zgartirish usuli dunyoning bir qancha mamlakatlarida, shu jumladan Fransiyada ham qo'llaniladi. Aytish joizki, "Le gouvernement ne veut pas jeter d'huile sur le feu" [17], "Bras de fer autour de LCI" [18] mehnat qonuni muxoliflarini safarbar qilgandan keyin hukumatning burilishlari haqidagi maqolalar sarlavhasida ko'rish mumkin.

Ma'lum asarlarning, mashhur iboralar jumlarini o'zlashtirib olish yoki ko'chirma sarlavhalarni ishlab chiqish uchun yana bir muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Film yoki kitob sarlavhalari quyidagicha ishlatiladi: "L'insoutenable légèreté de la vulgarité" film nomi o'zgartirilib "L'insoutenable légèreté de l'être" Amerika filmi rejissyori Filipp Kaufman, 1988 yilda chiqarilgan, "Zinzin au Congo" – nomli gazetada "Tintin au Congo" sarlavhasiga o'zgartirilgan. Boshqa tomondan, "bezak"lar uchun unumdor zamin mashhur nomlarni takrorlovchi so'zlardir.

"La déchéance de la déchéance" [19] ko'p ma'noli so'z o'yinini qo'llash, "Le Défenseur des droits braque la police" [20] yana so'z birikmalarini keltirish mumkin "Pas beau, le lait!" [21], "Les malheurs de Miller" [22] kabi sarlavhalardagi fonetik aloqani ham undovchi sarlavhalarning namunasi sifatida ko'rishimiz mumkin.

Undovchi sarlavhada doim ham so'z o'yini qo'llanmasdan, u savolga ham javob berishi mumkin: "Bourse, les vraies raisons de l'optimisme" kabi raqam bilan berish yoki vahiy keltirish (*Le vrai visage de ...*) va shu kabi jarayonlar "Nouvelle épreuve entre Israël et les Etats-Unis" [23] fikrga zid bo'lgan fikrni qo'llash hamda nutq uslublaridan samarali foydalanish "Le Paradis, c'est l'enfer" [24], "Le grand vainqueur, c'est la mort" [25], "Le Docteur Diesel travaillait pour Total" [26] sarlavhalari shu kabi jarayonlardan birini o'zida aks etadi.

O'quvchini o'ziga jalb qilish va hayratga solish, balki kuldirish uchun undovchi sarlavhaga qiziqishni inkor etib bo'lmaydi; shuningdek, uning kamchiliklari yomon jihatlari yoki germetizm xavfi hisoblanadi.

Darhaqiqat, so'z o'yinlari yoki ishoralarning ahamiyati aniqlik ehtiyojini almashtira olmaydi. Misol uchun, "Le Tigre rugissant" [27] bu, ehtimol, o'quvchini o'ziga jalb qiladigan yaxshi nomdir. Ammo maqolaning taglavhasi yoki sarlavhasi kabi boshqa qismlarini, hatto mazmunini o'qimasak, u nimani nazarda tutayotganini bilmaymiz. Shu jumladan, undovchi sarlavha ma'lumot beruvchi qo'shimcha sarlavha o'rtasidagi bir-birini to'ldirish undovchi sarlavhani yanada dolzarbligiga olib keladi.

Sarlavhaning maqsadi, avvalambor, yangiliklar matnining qisqacha mazmunini aniq yetkazishi, hamda o'quvchi e'tiborini jalb qilish va shu orqali unga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishdan iborat. Shunday qilib, siyosiy yangiliklar matnlarida ishlatiladigan sarlavhalarning strukturasi ko'rib chiqish ularning o'ziga xos

asosiy xususiyatlaridan biri fikrni lo'nda va ixcham ifodalashini ko'rsatdi. Sarlavhalarning lo'nda va aniqligi nafaqat so'zlarning soni bilan, balki leksemalarning qay darajada informativligi va bu leksemalarning o'zaro qanday bog'langanligi bilan ham tavsiflanadi.

Izlanishlarimiz davomida miqdoriy ma'lumotlar jadvali tuzildi. Maqolalari mustaqil yoki qo'shimcha maqola bo'lgan har bir bo'limdagi matbuot sarlavhalarining umumiy soni aniqlandi:

Har bir gazetadagi sarlavhalar soni.

Le Monde (166 ya'ni 14,73%), Var-matin (184, ya'ni 16,33%), Obs (162 yoki 14,38%), L'express 151 (13,39%) sarlavhaga ega, shuningdek, Le Canard enchaîné 142 (yoki 12,59%), Le Figaro 241 nom sarlavha bilan eng diqqatga sazovordir (ya'ni 21,38%), Liberation esa 13,00% unvonlarning umumiy soniga mos keladi. Har bir gazetadagi sarlavhalar soni Le Monde, Var-Matin, L'Obs, L'Express, Le Canard enchaîné gazetali sarlavhalari ichida Le Figaro nomli gazeta (yoki 17,19%) bilan eng quyi darajani ko'rsatdi.

Barcha gazetalarni bir ovozdan o'rganishda sarlavha muhim element ekanligini, katta nashri bilan u nafaqat ma'lumotni e'lon qilish rolini o'ynaydi, balki kishini maqolani o'qishga undaydi.

Fransuz gazetalari maqolalarining sarlavhalarida janrning o'ziga xosligini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, turli xil lisoniy va nolisoniy vositalarni tanlash ommaviy axborot vositalarida matnlarning qaysi funksiyasini bajarishiga bog'liq. Tahliliy yoki badiiy publisistik maqolaning muallifi ko'pincha gazeta sarlavhasida hissiy jihatdan rang-barang lisoniy birliklar, badiiy uslublar va boshqalardan foydalanadi. Bunday sarlavhalar o'quvchini qiziqtiradi va maqolaning butun matnini o'qib chiqishga rag'batlantiradi. Shu jihati bilan ular informativ sarlavhalardan farqlanadi.

Yuqorida sanab o'tilgan funksiyalarni e'tiborga olib qisqa xulosa qiladigan bo'lsak, "sarlavhaning maqsadi" tushunchasi ravshan bo'lib qoladi. Fransuz ommaviy axborot vositalari matnlarning janrlarga xos xususiyatlari gazeta sarlavhalarining funksional-sintaktik, struktur va lingvopragmatik xususiyatlarini belgilaydi.

ADABIYOTLAR:

1. F.Gaudin, L.Guespin *Initiation a la lexicologie frangaise de la neologie aux dictionnaires* - Bruxelles: Duculot, 2000. - 355 p.;
2. Grevesse B. *Ecritures journalistiques. Strategies redactionnelles, multimedia et journalisme narratif* - Bruxelles: De Boeck, 2008. -252 p.;
3. Dobrosklonskaya T. G. *Voprosy izucheniya media tekstov. M.*, 2005. 2-izd.- 288 s.;
4. Ostonovich, Bobokalonov Odilshoh. "Multiculturalism through french shifonemas." *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence* 2.5 (2023): 695-700.
5. Bafoevna, Narzullaeva Dilfuza. "Theolinguistics in Modern Religious Discourse." *International journal of language learning and applied linguistics* 2.3 (2023): 18-21.
6. Boltayevna, Ikromova Lola, N. Z. Nabiyevna, and Muhabbat Ixtiyorovna. "The similarities and differences of proverbs with other genres." *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 24.06 (2020).
7. Maqsuda Jurayeva. "Yozma matbuot diskursining funktsional xususiyatlari." *Ilm sarchashmalari* 6 (2021).

8. Jurayeva, M. M. "J'aime lire» et «Je bouquine»." *Qiyosiy adabiyotshunoslik chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik: muammo, yechim va istiqbollar. Ilmiy-amaliy konferentsiya.–Buxoro (2021): 337-342.*
9. Muhammadovna Jo'rayeva Maqsuda. "Gazeta sarlavhalarining pragmatik imkoniyatini ifodalovchi lingvistik belgilar (fransuz gazetalari misolida)." *International scientific conferences with higher educational institutions. Vol. 1. No. 05.10. 2023.*
10. Бобокалонов Одилош. "Шифобахи ўсимлик номларининг лексик-семантик хусусиятлари." *Social sciences (2021).*
11. Kuldashova N. B. "National and cultural features of sports terminology in French and Uzbek." *The dissertation submitted for the degree of PhD. В (2020): 1-148.*
12. Плакцина Е.Б. Языковые средства реализации воздействующей функции заголовков / Е.Б. Плакцина, М.Л. Кусова. Екатеринбург, 2011. – С. 117-120.
13. Bosredon, B. *Thème et titre de presse : les formules bisegmentales articulées par un «deux points»* Tamba *L'Information Grammaticale* 54, 1992. – P. 36-44.
14. Лазарева Э.А. Заголовочный комплекс текста – средство организации и оптимизации восприятия Проблемы образования, науки и культуры. Выпуск 19. 2006. №40. – С. 50-54. 67 Лазарева Э.А. Заголовочный комплекс текста – средство организации и оптимизации восприятия Проблемы образования, науки и культуры. Выпуск 19. 2006. №40. – С. 55-65. 36
15. Michel Pernet *thèse de doctorat, Université Paul Valéry Montpellier III, 2006, 337 p.*
16. Françoise Sullet-Nylander *thèse de doctorat, Université de Stockholm, 1998, 251 p.*
17. *Le Figaro, jeudi 10 mars 2016 N° 22264*
18. *L'express, N° 3374 semaine du 2 au 8 mars 2016*
19. *Le Canard enchaîné, mercredi 9 mars 2016*
20. *Le Figaro, vendredi 11 mars 2016 N° 22265*
21. *L'Express, N° 3374 semaine du 2 au 8 mars 2016*
22. *L'OBS, édition n° 2679 du 10 au 16 mars 2016*
23. *Le Monde, jeudi 10 mars 2016, N° 22130*
24. *L'OBS, édition n° 2678 du 3 au 9 mars 2016*
25. *L'express, N° 3375 semaine du 9 au 15 mars 2016*
26. *Le Canard enchaîné, N° 4977-mercredi le 16 mars 2016*
27. *Le Figaro, jeudi 10 mars 2016 N° 22264*